

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 44.

Lördagen den 2 November

1872.

Efterspanande af förlupen statsegendom.

Vi hade förra året tillfälle att uttala några tankar om den årliga statsrevisionen (årg. 1871 n:o 11, s. 161 följ.), och vi sökte då göra rättvisa åt revisorerens nit, på samma gång som vi beklagade att de af sin instruktion äro bundna vid en detaljransakning, som hindrar dem att såsom statsmän undersöka och bedöma grunderna för statens stora finansförvaltning. De små förhållanden i hvilka vårt samhälle länge rört sig hafva ledt till en ytterlig misstänksamhet å representationens sida, och en stor del af revisorerens tid upptages därför med att tillse, att ingen ting af statens egendom må förkomma.

Enligt hvad som blifvit i offentligt tryck berättadt, har den nyss slutade statsrevisionen trott sig göra ett fynd i detta afseende, hvarom den väntade revisionsberättelsen kommer att lemna närmare upplysning. Det har under debatterna öfver Första hufvudtiteln i Andra kammaren mer än en gång varit fråga om »kongl. maj:ts nådiga hästar»; en tanke har nu uppstått att gifva dessa intressanta varelser en förändrad benämning såsom svenska statens dragare. En skämtare skulle härvid lätt falla på den anmärkningen, att sedan genom representationsförändringen den gamla verldsbekanta fyrhjuliga »statsvagnen», som spelte en så stor rol i den politiska väl-taligheten, blifvit slopad, vore det något sent för statsverket att lägga sig till vagns-

hästar för dess anspann, men det allvarliga bemödandet att tillvarataga det offentligas egendom förtjenar en allvarsam behandling, och vi skola därför i korthet redogöra för hvad som i detta ämne hittills kommit till vår kännedom.

När efter 1809 års revolution den af-satte konungens enskilda tillhörigheter uppskattades i och för den ersättning som borde honom tillkomma, lærer han hafva bekommit 1,500 rdr banko i lösen för sådana hästar som ansågos vara hans privat-egendom, och hela hofstallet, som derefter återstod, utgörande 192 hästar, öfverlemnades såsom statsegendom till hans efter-trädares disposition, hvarjemte ett årligt anslag af 3,333 rdr 16 sk. banko anvisades för dess remontering. Längre fram i tiden sammanslogos dessa medel med ett större anslag för sjelfva utfodringen, och på 1840-talet, om vi icke missminna oss — ty vi hafva ej genomgått originalhand-lingarna i målet — anvisades anslaget en-samt »för hofstallets utfodring», under hvil-ken rubrik det ännu allt jemt bibehålles, med ett belopp som för närvarande utgör 45,000 rdr. Deremot afsade sig den då varande regenten den rättighet som han dittills åtnjutit att från statens stuterier uttaga de erforderliga hästarne till ett be-stämmt, mycket lågt pris. Ingen ting före-kommer i förteckningarna öfver de inven-tarier som tillhöra de kungliga slotten och

disponeras af konungen rörande hästarne, och detta lär vara anmärkt i revisionsberättelsen, i den tydliga underförstådda meningen, säges det i den tidning som först omnämde saken, att hästarne i det kungliga stallet skulle vara statens egendom. Vi hafva derutöfver hört uppgifvas att revisorerna, för att skaffa sig upplysning i ämnet, gjort hemställan till riksmarskalksambetet att få se bouppteckningen efter konung Oscar I, hvarpå det väl befogade svaret skall hafva följt, att så snart h. ex. justitiestatsministern anbefalde det, skulle denna handling ställas till revisorernas förfogande. Tiden för revisionen var emellertid utlupen, så att ingen ting vidare kunde i ämnet åtgöras.

På dessa knappa premisser är det naturligtvis omöjligt att bilda sig en föreställning om sjelfva rättsfrågan. Att hofstallets lefvande inventarier för ett femtiotal af år sedan verkligen ansågos såsom statens egendom, synes icke kunna betvivlas: men det lär icke blifva lätt att afgöra, om det allmänna nu mera verkligen har någon andel i denna egendom, och till hvilket belopp ett sådant intressentskap i denna händelse kan belöpa sig. Behandlingen af anslagen till hofstallet på olika tider visar otvetydigt att man velat komma ifrån den gamla anordningen, och ingen ting kan vara mera naturligt. Om hofstallets reparation skulle ske för statsverkets räkning, måste riksdagen årligen låta värdera djuren, för att tillse att detta inventarium behölles vid sitt rätta värde, och konungen skulle vara förhindrad att göra de förändringar i denna detalj som omständigheterna kunna kräfva. Det har blifvit anmärkt att hofstaten i Sverige har en friare disposition öfver equipager än på andra ställen är sedvanligt, och att t. ex. under sista kejsardömet i Frankrike rättigheten att begagna hofvets vagnar var inskränkt till de funktionärer som voro specielt stadda i kejsarliga husets ärenden. Det kunde ju vara möjligt att den regerande konungen ansåge sig behöfva ett mindre antal hästar; skulle han då icke kunna göra en önskvärd inskränkning utan riksdagens hörande?

Ett land såsom Sverige kan naturligtvis icke använda så mycket till civillistan som större och rikare stater; lyckligtvis finnas ej heller här sådana anspråk på furstlig representation som skulle göra stora an-

slag på Första hufvudtiteln nödvändiga. Det är således önskligt och möjligt att de dithörande anslagen hållas inom måttliga belopp. Men det är lika viktigt att dessa frågor af riksdagen behandlas utan det småsinne som så lätt alstrar missförstånd, och i synnerhet är grannligheten af nöden vid ett tronbyte. Ingen ting skulle naturligtvis vara angenämare för chefen för finansdepartementet och hans kolleger inom rådkammaren än att kunna möta riksdagen med förslag till någon nedsättning å Första hufvudtiteln anslag, och vi äro öfvertygade att sådant äfven sker, så vida dertill gifves någon möjlighet. Men pröfningen af denna möjlighet ligger endast till en ringa del inom kamrarnes befogenhet. Ingendera statsmaktens värdighet medgifver på detta område ett ingående i detaljer, och riksdagen måste i detta afseende hysa förtroende till omdömet och rättsinnet hos de män som stå det kungliga huset närmast. Dertill måste man icke förglömma, hvilken betydlig del af anslagen till hofhållningen användes på understöd och gäfvor till välgörande ändamål; vi hafva hört af fullt tillförlitliga personer uppgifvas att hela räntan på Guadeloupe-medlen, som från riksgäldskontoret utgår till den regerande familjen, blifvit för en lång tid anvisad för dylika ändamål, och det lär icke stadna vid dessa 300,000 rdr. Det kan vara tvifvel underkastadt, huru vida denna kungliga välgörenhet alltid uppnår sitt ögonmärke, men så länge den allmänna meningen fordrar en öppen hand hos samhällets högsta personligheter, är det så godt som omöjligt att i detta förhållande åstadkomma någon väsentlig ändring. De direkta behofven för hofhållningen äro säkert långt mindre än de flesta torde föreställa sig.

Den andra nyheten om statsrevisionens verksamhet är af vida allvarsammare beskaffenhet. Det har nemligen visat sig att en förbindelse af Höganäs stenkolgrufvebolag till statsverket är omöjlig att tillrättaskaffa — åtminstone har man hittills icke lyckats återfinna den. Detta bolag hade omkring 1830 af statsmedel erhållit ett understöd af ungefär 200,000 rdr b:o, med vilkor att till statsverket betala en eventuel ränta å sitt eget aktiekapital när inkomsterna uppginge till ett visst belopp, 1 proc. af 8, 2 proc. af 10 och 3 proc.

af 12, hvarutöfver staten icke skulle kunna fordra någon vidare räntegodtgörelse. Aktiegarne hafva under de sista åren erhållit en utdelning, motsvarande ända till 25 proc. å bolagskapitalet, utan att statens rätt blifvit tillgodosedd, hvilket revisorerna nu yrka måtte ske. Bolagets förbindelse att underkasta sig det ofvan nämnda vilkoret hade, såsom protokollet utvisar, blifvit år 1830 mottagen af då varande fullmäktige i riksgäldskontoret, men någon anteckning hvart den tagit vägen finnes hvarken i kapitalboken eller i inventarielängderna, och om denna handling har således aldrig kunnat blifva fråga vid de följande årliga inventeringarna af kontorets säkerheter, då ingen hade någon kännedom om dess befintlighet. Säkert är att dokumentet icke finnes i fullmäktiges riksbe-kanta stora »jernkista»; någon förhoppning lär ännu existera att det skall kunna återfinnas »på vinden». Angående det förkomna aktstycket lär i den från fullmäktige infordrade förklaringen finnas en pikant meningsvexling mellan kommissariatet och fullmäktiges sekreterare, så att revisionsberättelsen denna gång lär blifva föremål för en ovanlig uppmärksamhet.

Att staten skulle lida någon förlust på den omnämnda förskrifningens olofliga afvikande, lär icke kunna ifrågasättas, då protokollet intygar att de då varande bolagsmännen vid sammanträde inför fullmäktige förklarad sin beredvillighet att ingå på de af riksdagen 1828 för statsunderstödet åtnjutande utfästade vilkoret, och det icke

är någon anledning att bolaget nu bestrider innehållet af sin förbindelse. Icke heller kan någon försumlighet i vårdandet af statens säkerhetshandlingar läggas nu varande fullmäktige eller tjänstemän till last. Men händelsen är i sig sjelf så märklig, att vi icke skulle förundra oss, om det på allvar blefve fråga om hela institutionens upphäfvande. För oss har den saken länge varit klar, och vi hafva mer än en gång haft tillfälle att antyda våra åsikter i ämnet. Riksgäldskontoret arbetar, i trots af de förbättringar som för något mer än ett årtionde sedan vidtogos af riksdagen på en då varande fullmäktigs motion, med särdeles tunga och föråldrade former, och hvad mer är, hela den mellan statsmakterna delade finansförvaltningen är en anakronism. Det kunde vara till en viss grad rimligt den tid då det icke fans någon pressfrihet och representationen stod såsom en misstänksam kontrollant midt emot regeringen, att hvardera ville hafva sitt afskilda hushåll och så att säga koka i hvar sin särskilda gryta, men berättigandet för en sådan ordning upphör i den mon samhällsskicket närmar sig den parlamentariska styrelseformen och statsfinanserna antaga större proportioner, hvarigenom uppgörelserna mellan de båda finansverken, statskontoret och riksgäldskontoret, blifva allt mer besvärliga och intrasslade. Endast genom hela finansförvaltningens förläggande under regeringen kan ernås den enkelhet, reda och ansvarighet som är det första behovet för hvarje administration.

Frankrike och dess utsigter.

Då vi för fyra månader sedan sist kastade en blick på ställningen i Frankrike, yttrade vi att den provisoriska diktaturen — ty något lämpligare namn kunde vi ej finna för mr Thiers' regering — ännu allt jemt fortfor, och att ännu ingen kunde se huru sakerna skulle komma att utveckla sig i detta öfverraskningarnas land. Hvad det diktatorsmessiga i denna regering beträffar, hafva ganska många tilldragelser under sommaren och hösten gifvit oss rätt: Frankrike befinner sig ännu i detta ögonblick uti ett slags belägringstillstånd, en provisorisk saknad af yttranderätt och medborgerlig handlingsfrihet, hvilka i andra

samhällen anses såsom det första vilkoret för borgerlig ordning. Några exempel på denna civila rättslöshet ligga nära till hands; för att börja med det sista, prins Napoleons och hans gemäls förvisning ur Frankrike, så är denna regeringshandling fullkomligt målande för situationen. Prinsen var medlem af ett franskt generalråd, han hade sitt pass i god ordning, han hade flere gånger låtit visera det vid Frankrikes utländska beskickningar, och han uppehöll sig i all stillhet på ett landtogs hos en af sina vänner, utan att hafva gifvit minsta anledning till misstanke om politiska stämplingar, då statschefen fann nöd-

vändigt att i hans person kränka den franska gästfriheten. Att denna åtgärd var ett stort politiskt fel kan icke betviflas, och det är knappast möjligt att den icke skall komma att medföra ledsamma politiska följder. Men det franska folket har mycket klena begrepp om de menliga rättigheter som blifvit så ofta och så högtidligt proklamerade; att det icke fins någon rättmätig gräns för individens handlingsfrihet så länge han icke våldför någon annans frihet, en så enkel sats synes aldrig hafva fallit flertalet in, och de äro nöjde att af polisen behandlas såsom omtydige i de allra flesta af det enskilda livets förrättningar, så länge revolutionens och de offentliga meningsyttringarnas frihet icke är dem helt och hållet afskuren. Äfven dessa dyrbara rättigheter hafva de för en tid lärt sig försaka, sedan deras faderliga styrelse sagt dem att »Frankrike behöfver ro»: de hafva beskedligt och utan särdeles knot efterkommit regeringens förbud mot högtidlighållandet af republikens födelsedag den 4 september och mot festerna för Gambetta, hvilka förbud uppenbart föllo till en stor del inom det enskilda livets område, och de hafva vant sig att utan missmod se pressens ofrihet, kanske dertföre att de sjelfva låtit sig så ofta af pressen hänföras till öfverilningar och dårskaper. Men det är en annan känsla som för fransmanen är helig, nemligen ridderlighetens, och han har en oöfvervinnelig förskräckelse för allt hvad som på honom eller på hans nation kan kasta en skugga af löje. Prins Napoleons utvisning ur Frankrike var oridderlig, och den var löjlig, ty den vitnade om skrämsel på högsta ort. Dessa äro fel som fransmännen aldrig kunna förlåta.

Osäkerheten för den närmaste framtiden är icke minskad, men ju längre tiden framskrider, desto omöjligare blir upprätthållandet af det provisoriska tillståndet; både regeringens och representationens mandat äro utflupna när Frankrikes jord är befriad från ockupationsarméerna. Sådant var innehållet af det ryktbara paktet i Bordeaux, och den nu varande nationalförsamlingen har icke af folket mottagit något uppdrag att uppgöra Frankrikes definitiva statsförfattning. Och likväl är det något sådant i görningen. Enligt uppgifter i ett franskt blad för några dagar sedan ämnar en grupp af venstra centern,

så snart nationalförsamlingen åter trädt till samman, föreslå följande fyra propositioner, nemligen det definitiva utropandet af republiken, valet af en vicepresident, inrättandet af en öfre kammare och nationalförsamlingens partiella förnyande inom tre år. Detta förslag skall, såsom *Patrie* berättar, hafva blifvit understäldt mr Thiers, och han skall hafva förklarat sig villig att godkänna den andra och tredje propositionen, men alldeles förkastat den sista och fordrat uppskof med den första på obestämd tid. Enligt en annan berättelse, som kommit till oss genom korrespondenser i de belgiska bladen, ämnar mr Thiers sjelf, i det budskap hvarmed den nya sessionen inom få dagar skall öppnas, föreslå nedsättandet af en komité af 30 personer, som skall taga i öfvervägande frågan om vissa författningsreformer, ibland andra äfven den om inrättandet af en öfre kammare. Det tycks således nu såsom förut finnas ett hemligt förstånd mellan honom och venstra centern, och båda kontrahenterna hafva gjort hvarandra några betydande medgifter.

Om nödvändigheten att välja en vicepresident, på det att ordningen må kunna upprätthållas i händelse af statschefens plötsliga frånfalle, hvarpå vid hans höga ålder hela nationen måste vara beredd, synas alla parter länge hafva varit ense utom just den person som det gälde att ersätta. Thiers sjelf såg under en lång tid ögera att någon erinrade honom om hans dödlighet, väl icke så mycket för sin egen skull som för de svårigheter han förutsåg skola uppkomma för nationalförsamlingen att förena sig i valet om en vicepresident. Det är sannolikt att venstern aldrig skulle hafva valt någon annan till denna förtroendeplats än mr Gambetta, och lika sannolikt är det att högern aldrig skulle hafva underkastat sig ett sådant val. En underlig omständighet synes nyligen, och i trots af alla de senaste veckornas händelser, hafva inträffat i afseende på exdikatorn, hvars personlighet statschefen för aderton månader sedan betecknade såsom en stormgalen människa — *ce fou furieux* — och hvars rundresor och upphetsande tal för endast några veckor sedan icke blott föranledde illa beräknade försigtighetsåtgärder å regeringens sida utan äfven, såsom man trott sig veta, varit föremål för

ministeriella meddelanden af föga angenäm beskaffenhet. Men han har inlagt några förtjenster om det allmänna lugnet, som icke äro vanliga hos en fransman; han har på det hela understött Thiers' regering, sällan öppnat sin mun i nationalförsamlingen, öppet afrådt sina demokratiska trosförvandter från firandet af kejsardömet fall och republikens utropande samt bellre dragit sig till baka från firandet af en senare republikansk fest den 22 september än att framkalla oordningar. För allt detta kan Thiers icke annat än hålla honom räkning, och det är icke osannolikt att han i denna djerfva, hänsynslösa och med genuin fransk vältalighet rikt utrustade personlighet ser den enda kraft som efter honom kan beherska och kufva de monarkiska partierna. Om så är — och flere tecken tyda på att det är förhållandet — så måste mr Thiers' plötsliga beredvillighet att upptaga tanken på ett vicepresidentval tolkas såsom ett bevis på att han inom sig är besluten hvem denne efterträdare bör blifva, och är viss om hans val kan inom nationalförsamlingen genomdrivas. Denna nya statschef *in spe* med nästan lika stor personlig makt, ehuru antagligen under några åtminstone skenbart skärpta konstitutionella kontroller, kan icke rimligtvis vara någon annan än Gambetta.

Om i denna punkt eftergifvenheten ligger på Thiers' sida, så är det antagligen i den andra punkten, rörande inrättandet af en öfre kammare, den radikala sidan af nationalförsamlingen som visat sitt tillmötesgående. Sådana påbyggnader till folkförsamlingen, vare sig att man organiserar dem såsom senater, öfverhus eller särskilda kamrar af notabler, äro aldrig populära hos demokratien, sällan ens tålda. Detta ligger i sakens natur: folksuveräniteten anses lida på allt som erinrar om framstående klasser, och jemlikhetsandan, sådan den fattas af fransmännen, tar anstöt af allt som är personligt framstående. Uppoffringen har förmodligen icke å vensterns sida varit så ringa, och man kan antaga att föreställningen hos dessa män om nödvändigheten af sådan politisk organisation är ett framsteg i upplysning. En annan sak är huru en öfre kammare i Frankrike skall kunna bildas och hvilka element der till förefinnas. Den gamla aristokratien är fullkomligt obrukbar, ty icke allenast har

den förlorat all politisk betydelse, hvilket kan betyda mindre i ett land der den allmänna uppmärksamheten är vida mer riktad på personer än på saker eller grundsatser, utan flertalet af dess medlemmar har gjort sig ryktbart för sin tillgifvenhet mot ett regenthus hvars enda nu lefvande representant är en sammanfattning af all politisk vidunderlighet, för sin krassa vidskepelse och sin hängifvenhet för påfväldet. Män såsom Laboulaye, Ambroise Clément, Prevost-Paradol och andra, hvilka äro frissinnade utan att hylla egentligen radikala åsikter, hafva sedan flere år ifrigt förordat en första kammare, utsedd af generalråden för en tid af sex eller åtta år, så liknande Första kammaren i Sverige, att man kunde tro dem hafva ur vår riksdagsordning kopierat sina förslag i detta afseende. Men äfven om personer finnas bland de bildade klasserna, lärde och konstnärer, godsegare, köpmän och större industriidkare, hvilka hafva politiskt intresse nog för att vilja ingå i en kammare som naturligen aldrig kan blifva populär eller erbjuda något rätt spelrum för den personliga äregirigheten, så blir det en icke ringa svårighet att fördela de konstitutionella befogenheterna mellan två kamrar, af hvilka den ena under långa tider ensam representerat folket och sannolikt, äfven om den får en annan, efter olika grunder vald representativ församling vid sin sida, skall anse sig ensam eller företrädesvis utgöra en organ för folkviljan. Experimentet bör i alla händelser försökas, om det konservativa partiet derigenom kan vinnas för republiken, äfven om den nya senaten skulle komma att blifva ett namn och en skugga utan motsvarande makt. En revision af vallagen till nationalförsamlingen säges äfven vara af mr Thiers åsyftad, förmodligen i syftning att inskränka den lika rösträtten, som kan sända honom så många klerikala och ultramontana representanter att han lätt kan komma i förlägenhet för dessa sina vänner. Lyckas det så är det väl, icke blott för Frankrike, hvars verkliga frihet aldrig haft någon värre fiende än dessa politiskt ovetande massor, som äro blinda verktyg i demagogernas händer, utan äfven för alla andra europeiska samhällen, der man plägar se upp till Frankrike såsom det politiska möusterlandet.

Deremot vore det en stor olycka, om

frågan om statsförfattningens definitiva antagande skulle upptagas af denna församling. Den var utvald för ett helt annat ändamål, och den kommer att få alledes tillräcklig sysselsättning de konstitutiva frågorna förutan. En svår uppgift föreligger henne i uppgörandet af budgeten för 1873 och 1874, så att inkomster och utgifter gå någorlunda ihop, utan att folket betungas med ytterligare skatter. Frankrike är ett rikt land, och det har under dessa båda åren förvänat världen med sin rikedom och sin kredit, men det gifves gränser för påläggandet af skatter som ingen regering ostraffadt öfverskrider. Det franska folket är både relativt och absolut djupare skuldsatt än något annat i världen: sannolikt stiger dess skuldbörda i närvarande ögonblick öfver 20,000 millioner. Och hvad värre är, dess handelspolitik har af den enväldige statschefen blifvit tvärt emot dess mest upplysta medborgare införd på en bana som icke kan undgå att blifva förstörelsebringande i längden. Beskattningen på råämnen, som af presidenten genomdrefs mot det konservativa partiet och under medverkan af venstra centern, måste inom kort ruinera vissa af dess hufvudnäringar, till exempel sidenfabrikationen, och i fiskaliskt afseende hafva missräkningar redan börjat att visa sig. Under första halfåret var det ett underfall af 89 millioner ensamt i de indirekta skatterna, och innan årets slut uppgår detta deficit med säkerhet till 200 millioner, eller just den summa som mr Thiers förmådde nationalförsamlingen att afsätta för statskuldens amortering, för hvilken åtgärd han med rätta skördat så mycken berömmelse.

En annan sak, som kommer att kräfva mycken urskilning på samma gång som oförtröttadt nit, är frågan om folkundervisningen. Under den själfpröfning som den tänkande delen af nationen kort efter fredsslutet skyndade att underkasta sig, för att utröna orsakerna till de lidna motgångarna, visade sig i första rummet den allmänna okunnigheten, och det uppstod en brinnande önskan att höja nationen till samma andliga *niveau* som dess besegrare, hvilkas öfverlägsenhet i detta som i många andra afseenden ingen nationalfåfånga nu mera hindrade dem att erkänna. Det var också klart för alla som hade förmåga att bilda sig en egen åsigt i ämnet, att ingen

ting mindre skulle göra till fyllest än fullkomligt tvungen och konfessionslös undervisning i alla landets kommuner, och detta var ett tungt vilkor för den stora massan af allmogen, som icke kände och icke förstod att värdera någon annan upplysning än den som meddelas i kyrkor och biktstolar. Det är märkligt att den obligatoriska undervisningen, oaktadt allt motarbetande af det katolska presterskapet, vunnit betydligt erkännande i grundsatsen under det sista året. Förledet år voro generalråden i allmänhet föga väl stämda för saken, och starkt emot den sekulära och afgiftsfria undervisningen i primärskolorna: endast i några få generalråd, som ansågos mycket radikala, kunde en pluralitet uppnås för undervisningstvånget. I år är förhållandet mycket annorlunda, och de flesta generalråden, hvilka nyligen slutat sina sammanträden, hafva förklarat sig för skoltvånget, ehuru de ännu äro betänksamma i fråga om uteslutandet af religionsundervisningen och den kostnadsfria skolgången. I motgångens timme är den lättfärdige, tviflande galliern allt för färdig att kasta sig i vidskepelsens armar, och det katolska presterskapet försummar icke att draga fördel af denna sorgliga benägenhet. De bedröfliga pilgrimsfärderna till Salette, om hvilka våra tidningar på sista veckorna haft åtskilligt att berätta, hafva injagat den tänkande medelklassen en helsosam skrämsel, och presterna hafva icke såsom man skulle tro lyckats utbreda sina obskuranstiska och folkupplysningsfientligaidéer. Det fins nu alla utsigter för att Frankrike i år är beredt till antagande af en undervisningslag, hvilken det förledet år ovilkorligen skulle hafva förkastat. Undervisningsministern mr Jules Simon's lagförslag hann icke diskuteras af nationalförsamlingen, men äfven om tid till funnits, är ingen anledning att det blifvit bifallet, ty komitén till hvilken det var hänvisadt hade så att säga tagit själfva hjertat ur lagen, uteslutit bestämmelsen om lagligt skoltvång och ersatt den med något som den kallade moraliskt tvång samt i öfrigt gjort en mängd förändringar som visst icke voro förbättringar. Nu, sedan komitén ser att landet har allvar med saken, skall dess betänkande säkert utfalla annorlunda, och landet har sannolikt vunnit på uppskovet. Men säkert är att pas-

sionerna skola komma till ett häftigt utbrott både på den klerikala och den demokratiska sidan; sådana reformer som här äro i fråga utföras icke utan att fördomar, hat och partilidelser uppröras i botten, och vi kunna förutse stormiga och långvariga debatter, äfven om frågan kommer till den bästa möjliga lösning.

Geijer har någonstädes i sina senare skrifter yttrat att det sista krig jorden ser blir ett religionskrig. Osannolik som profetian eljest förekommer, kan man väl vänta att den undantagsvis skall gå i fullbordan i Frankrike. Till hvilken kokpunkt af politisk passion ämnen af detta slag kunna upphetta sinnesstämmningen, har visat sig under några nyss inträffade händelser i Lyon, hvarest återinsättandet i deras befattningar af några olagligen afsatta religionslärare gaf anledning till demonstrationer å massornas sida, som påkallade den väpnade maktens inskridande.

Det är ännu många andra ärenden som komma att sysselsätta nationalförsamlingen under den närmaste tiden; militärorganisationen, ehuru i sina grunder antagen efter presidentens förslag, på ett sätt som ligger midt emellan yrkesarmé och folkbeväpning, återstår ännu att genomföra i alla sina detaljer; en mängd lagstiftningsåtgärder måste vidtagas med afseende på områdets förminskning, och landets ekonomiska intressen i flere afseenden tillvaratagas; regeringen har i trots af sin ovilja mot frihandeln erkänt nödvändigheten att med främmande makter inleda underhandlingar om handelstraktater, hvilka fordra representationens godkännande — med ett ord, församlingen har fullt upp med arbete framför sig, och innan allt det är fullbordadt skall tiden vara inne då, enligt den sista uppgörelsen med Tyskland, Frankrike kan öppna underhandling om ockupationens upphörande i utbyte mot en säkerhet af ekonomisk natur. När detta skett och det sista departementet utrymmes af de tyska tropparne, då har den nu varande nationalförsamlingen fullbordat sitt verk, och tiden är inne för hennes medlemmar att återlemna sitt uppdrag i valmännens händer. En konstituerande församling skall då antagligen utses för att gifva landet dess definitiva författning.

När man jemför ställningen i landet vid början af december förlidet år, då national-

församlingen sammanträdde till sin sista session, med den närvarande, skulle man tycka att hvad som nu är att göra borde kunna anses såsom ett mycket lätt verk. Detta är dock icke förhållandet. Det franska folklynnnet liknar en kokande ångkittel: ju större belastning af faror, lidanden och allmänna olyckor tynger på dess lock, desto mindre är den omedelbara faran för häftiga explosioner och omvänt. Den som har den lyckan att lefva under ett konstitutionellt samhällsskick kan icke sympatisera med en folkförsamling som så ofta missbrukat diskussionens frihet, eller med en styrelse som så ofta öfverskridit sin befogenhet, men han kan och bör söka att begripa orsakerna till båda delarne. Det svall af poetiska passioner och personliga äregirigheter som allt för ofta vanställer nationalförsamlingens öfverläggningar skulle icke finnas, eller åtminstone icke finnas i en så afskyvärd form, om det funnes en allmän öfvertygelse i landet, som kunde kontrollera båda statsmakternas handlingar och lägga en helsosam tygel på deras öfvergrepp. Det är den beklagansvärda och — vi tveka ej att säga det — brottsliga likgiltigheten för allmänna angelägenheter hos massan af folket, särdeles hos medelklassen eller bourgeoisien, och den oförlätliga feghet att icke göra sina öfvertygelser gällande, äfven om de finnas, som liksom inbjuda partiytterligheterna att bemäktiga sig styrelsens ledning, så ofta de känna sig tillräckligt starka att våga försöket. Derigenom att personer som hafva medborgerliga intressen undandraga sig skyldigheten att hysa och uttala öfvertygelser, som om de finge luft skulle sammanväxa till en stark och helsosam allmän mening, har det blifvit möjligt för en klass af människor som icke hafva dessa medborgerliga intressen, och öfver hufvud icke mycket att förlora, att upphäfva sig till opinionsfabrikanter och ledare af andras öfvertygelser, hvilket åter gjort det inbudande för styrelsen att uppträda såsom en tuktomästare och qväsa sådana opinionsyttringar både i pressen och i folkförsamlingarna, allt under den förutsättningen att det är styrelsen som måste göra opinionerna, efter som det i ett demokratiskt land icke är möjligt att styra mot opinionen. Deraf har blifvit en följd att fransmännen taga rättskränkingar så lätt och i dem nästan

finna något dugtigt, som förtjenar erkännande, i fall de utföras med djerfhet och skicklighet. Ingen ting gör i Frankrike en styrande mer populär än att han qväser några misshagliga mellanklasser, och i ett sådant land måste styrelsen vara personlig: den rätträdigaste regering, i hvilken personlig verksamhet icke syntes, skulle blifva ganska kyligt mottagen. Detta vet mr Thiers lika väl som Napoleon; därför rycker han beständigt i styrelsens trådar, rusar hvartannat ögonblick upp i tribunen, för att tvärt emot öfverenskommelsen banna, smeka, tillrättvisa och ingripa i öfverläggningarna; derfore styrer han det ena partiet med det andra, allt efter som det för ögonblicket faller honom beqvämast, stöder sig ömsom på högern ömsom på venstern och vet att på ett sinnrikt sätt låta den ena fåfängan verka mot den andra. Det är hans moraliska förtjenst att han aldrig sålt sig åt något särskildt intresse, och att han använder sitt basculesystem endast i fäderneslandets intresse. Det är hans skarpsinnighets förtjenst att han hittills lyckats upprätthålla den provisoriska ordningen och, medan landet så väl behöfver hemta krafter, hindra frågan om statsförfatningen från att komma till något afgörande.

Redan detta upprätthållande af *status quo* är en stor välgerning för ett land som nu under tre och åttio år varit ett beständigt rof för revolutionen. Man skulle vilja säga att i Frankrike är omstörtningen det enda legitima: hennes barn följa hvarandra i ständigt nya generationer på tronen; revolutionens dynasti sitter der sadelfast, ehuru dess medlemmar inbördes undantränga hvarandra litet oftare än det kan synas önskvärdt. Vi mena med detta uttryck att Frankrike under hela denna tid varit styrdt af regeringar som haft sitt upphof i den materiella styrkan och under hela sin tillvaro i större eller mindre mån varit beroende af denna styrka för sitt bestånd. Icke en enda af de tolf styrelser som beherskat Frankrike sedan 1789 har blifvit uttryckligen kallad till makten af nationens vilja: de hafva samtliga varit maktinkräktare, som styrt med våld så länge tills de blifvit undanträngda af någon annan, i medeltal 8 eller 9 år, undantagsvis och längst 18 eller 19 — två decennier har ingen ännu upplefvat. För att göra sig ett riktigt begrepp om Frank-

rikes politiska konstitution måste man emellertid icke stanna vid de statskupper som lyckats, utan äfven inräkna försöken, som strandat mot maktinnehafvarnes öfverlägsenhet, sådana som Vendéekriget, Girondisternas försök, upproren i Lyon och Marseille, kommunens resuing mot nationalkonventet, Louis Napoleons tilltag i Strassburg och Boulogne, den sista kommunens försök den 31 oktober 1870, den 10 januari och 18 mars 1871, o. s. v. Man får på detta sätt femton eller tjugo misslyckade resningsförsök, och läggas dertill de som lyckats, kommer man inom något mer än 80 år till 30 särskilda insurrektioner, statskupper, borgerliga krig m. m. d., eller i medeltal en hvar tredje år. Kan man då undra på att den franska nationen befinner sig i ett febertillstånd, ett slags tredjeårsfrossa, med mellantider tillräckligt långa att tillåta det återhemta krafterna men icke att ingifva förtroende för framtiden? Det underbara är att krafterna icke äro mer uttömda, att folket i afvaktan på det nästa anfallet lyckats så länge hålla sig stilla, och att det samhälle som mer än alla andra lägger vikt på formerna, der ett ord af ingen praktisk betydelse ofta gifvit anledning till ett inbördes krig, denna gång nöjt sig med en styrelse utan författning och former, som alla underkastat sig utan någon velat hafva den. Så snart en blott får hvad han helst vill, är de öfrigas opposition färdig, och den växer så länge i styrka, tills denna ena är störtad. Ju mer en regering lyckas hålla sig fri från ett bestämdt understöd af någon enskild faktion, desto större utsigter har hon för att bibehålla sig.

Det fins intet samhälle der ej institutionerna småningom förändra sig, men det synes vara Frankrikes egna uppgift i det stora politiska hushållet att oupphörligt sönderdela det bestående för att derigenom möjliggöra nya föreningar. Monarkien uppfrätte under de två sista seklen före revolutionen de aristokratiska institutionerna, så att af dem ingen ting vidare är att göra, och de sussesiva republikanska rörelserna hafva gjort sitt till att uppfräta monarkien, så att den nu mera knappast kan utan med våld återföras. Den allmänna rösträtten och plebisciten hafva omöjliggjort eller åtminstone i hög grad försvårat en republikansk styrelse på grund

af folkviljan, ty folket äflas att bortkasta sin vilja till förmon än för den ena än för den andra enväldsherskaren. Genom hvarje revolution har Frankrike fått något annat och mera än den önskat, skjutit öfver målet och förkrossat det som man velat i en modifierad form bibehålla. Hvarken 1789 eller 1848 ville det stora flertalet republiken, knappast 1870; ännu mindre ville massan af nationen prestförtrycket 1814 eller militärförtrycket 1851, liksom man 1830 visst icke ville en rikedomens oligarki. Man har i alla dessa fall endast fått en ytterlighet i utbyte för en motsatt ytterlighet, vid hvilken man hunnit ledsna.

Vi återkomma till hvad vi ofvan yttrade, att för Frankrike betyda personerna

långt mer än formerna. Den konservativa republiken är kanske icke den bästa statsformen men möjligen den som för tillfället gör den minsta förargelsen; man har ju till och med på sista tiden sett deciderade orléanister såsom Casimir Périer förklara sig till fördel för den samma. Men under hvilken statsform som helst behöfver Frankrike en *husbonde*, som när så erfordras vet att sätta sig öfver lagarne och göra sin personlighet gällande. En sådan man har nu Thiers varit och är det ännu: detta är hvad som förklarar möjligheten af hans framgång. Men snart falla, efter naturens ordning, tyglar och ridspö ur hans hand; då är frågan hvem som kan upptaga dem.

Vattnets vandringar och förvandlingar.

Utan ro vandrar vattnet under tyngdlagens verkningar från sin källa till hafvet, men dit framkommet finner det ingen hvila, ty hafvet har sina strömmar, och vattnet befinner sig på resor här lika väl som i floderna. Liksom alla kroppar i naturen utvidgas vattnet genom värme och sammandrages under köld. Under det att det öfver en vattenyta om hösten hvilande luftlagret blir kallare och kallare, beröfvar det vattnet på ytan en del af dess värme, men derigenom blir detta äfven tyngre, så att det drager sig till samman och sjunker. Men med det vattenlager som kommer i stället går det icke annorledes; efter någon tid vandrar äfven det åt djupet och så vidare, så att här föregår ett upphörligt stigande och sjunkande, ehuru vårt öga icke märker något af saken.

Denna vandring uppifrån nedåt och omvänt är lika oafbruten som vandringen från källan till hafvet och af lika stor betydelse som denna, ty derpå beror djurlifvet på djupen. Varelserna der nere behöfva syre till sitt lif äfven så väl som djuren på jorden, och att de kunna andas djupt under vattenytan, derfor hafva de att tacka just detta vattnets rastlösa stigande och fallande. Ehuru löslig i vatten kan luften sjelf icke tränga så djupt, men de vattenpartiklar som sjunka äro lastade med syre, hvilket de frakta till fiskar och andra djur som dväljas på djupet.

Vattnet följer visserligen, liksom andra kroppar i naturen, denna lag, men endast till en viss grad. Under det att alla andra kroppar sammandraga sig mer och mer, allt efter som de afkylas, uppnår vattnet sin största täthet vid omkring 4° värme. Inträffar då en vidare afkylning, så utvidgar sig vattnet åter i stället för att sammandraga sig mera. Grunden till detta afvikande från regeln skall genast blifva oss klar, om vi gifva litet närmare akt på naturens sätt att gå till väga.

Vi hafva sett att ett vattenlager sjunker så snart dess temperatur faller under det som ligger närmast nedanför. När nu den kalla nordanvinden om vintern afkyler vattenytan, vandrar det ena lagret efter det andra åt djupet, till dess hela vattenmassan antagit en temperatur af + 4 grader. Afkyles nu vattnets yta än vidare, till exempel till + 3 grader, så sjunker det icke vidare, då det ej mera sammandrages, utan vidgar sig mer och mer, i samma mån det afkyles vidare. Då nu intet varmare lager kommer i dess ställe, och följaktligen ingen vidare afkylning föregår i hela vattenmassan, så måste vattnet på ytan mycket snart förvandla sig uti is, som alltså hvilar öfver en flytande massa hvars temperatur, åtminstone på något djup, måste vara + 4 grader.

Hvad skulle nu inträffa, om vattnet vid sin afkylning följde samma lag som alla

andra kroppar? De små vattenpartiklarnes vandring från ytan till djupet och från djupet åter till ytan skulle fortfara, till dess hela vattenmassan blifvit afkyld till fryspunkten, och då skulle hela lagret sammanfrysas till en enda isklump ända till botten, hvarigenom allt lif finge en ända. Men detta vore ännu icke höjden af det onda: vi skulle sjelfva blifva än mera lidande, ty den värme som solen om sommaren sänder öfver jorden skulle vara maktlös mot sådana ismassor. De skulle aldrig vidare försvinna, och våra nejder skulle få samma klimat som polartrakterna.

Små orsaker, stora verkningar! Vi se här ett exempel, på huru fina och enkla inrättningar naturens ordning och harmoni äro byggda. Vattnets eviga vandring upp och ned är orsaken till att vattensamlingar hålla sig friska och icke öfvergå i förruttelse, hvartill finnes så mycken anledning. Växt- och djurämnen, som så lätt förruttna, finnas öfver allt i vattnet, men det eviga omstjelpandet och omsvalpandet af de olika vattenlagren, hvarigenom det nedersta ständigt kommer öfverst och omvänt, hindrar en aflagring af de lätt sönderdelbara ämnena. Vi veta huru oangenäma sådana vattensamlingar som dermed äro fyllda kunna blifva om sommaren. Om en sådan aflagring af sönderdelbara kroppar egde rum i stor skala, skulle luft och vatten derigenom blifva så förpestade att allt lif blefve omöjligt.

I hafvet äro de här antydda förhållandena icke så enkla; icke ett enda ögonblick herskar på dess ofantliga yta en och samma temperatur. Vid båda polerna öfverväger den förstnämnda kölden, hvarom eqvatorn icke har något begrepp. På den vida ytan mellan eqvator och poler möter oss en profkarta af alla möjliga klimat. Att denna mångfald af temperaturer måste utöfva ett stort inflytande på vattnets rörelse faller af sig sjelft, äfven som att dessa rörelser måste vara helt andra än uti en dam eller insjö. Vattnet i världshafvet är på resor för att återställa den genom temperaturens mångfald störda jernvigten.

Det kalla vattnet i polernas granskap är tyngre än det vatten som i de tropiska luftstrecken genomglödgas af solen. Derigenom uppstå i världshafvet två stora strömningar: det varmare vattnet flyter på

ytan i riktningen mot polerna, och det kallare vattnet flyter i djupet i riktningen mot eqvatorn. När det varmare vattnet kommer inom polartrakternas isregioner, afkyles det, sjunker och undantränger de varmare vattenlagren på hafsbotten; omvänt uppvärmer sig polarströmmen i de heta zonerna och stiger å nyo till ytan för att åter antråda sin resa. Så vandrar vattnet rastlöst som den eviga juden, från eqvatorn till polen och från polen åter till eqvatorn, ett afstånd som på kortaste vägen utgör åtminstone 2000 geografiska mil. Till hvarje sådan resa erfordras minst två år.

Så lätt och ledigt går emellertid icke denna fart; på ytan mötas strömmarne ofta af fastlandets uddar, som ställa sig emot dem och afleda deras fart; sådana hinder möta i ännu större mängd strömmarne på djupet, ty på hafvets botten äro lika många berg och dalar som på jordytan.

En annan omständighet som utöfvar inflytande på dessa strömmar är jordens egen rörelse på 24 timmar omkring sin axel. På denna resa äro de särskilda punkterna af jordytan i en mycket olika ställning, ungefär såsom soldaterna vid uppslutningen af ett regemente. Flygelmannen i centern står nästan aldeles stilla, medan cirkelbågen som skall tillryggaläggas blir allt större för hvarje soldat, ju längre ut på motsatta flygeln han befinner sig. Polerna äro i samma belägenhet som flygelmannen i centern: ju närmare en punkt ligger eqvatorn, desto längre väg har den att tillryggalägga, och en punkt på sjelfva eqvatorn reser på ett dygn 5,400 geografiska mil från vester till öster. Med denna omloppshastighet anträder vattnet sin resa från eqvatorn till polen, men träffar derunder på breddgrader som röra sig allt långsammare ju längre det hinner. Häraf blir följden en afvikning åt öster; en motsatt afvikning eger naturligtvis rum för det vatten som rör sig från polen till eqvatorn. På detta sätt uppstå i vattnet, liksom i luften, hvilken äfvenledes ständigt befinner sig på resor, regelbundna strömningar, hvilka liksom passadvindarne äro af största betydelse för sjöfarten.

Den gyllene medelvägen finnes visserligen i det dagliga livets många anhängare, emedan man tror sig derigenom blifva minst störd i sin behagliga ro, men hvarje

dags erfarenhet lär oss huru falsk denna åsigt är, ty den som står emellan båda partierna skuffas och ryckes af dem begge. Så går det också med vattnet mellan de båda motsatta strömningarna: i dessa nejder råder i följd af de mot hvarandra arbetande krafterna något litet anarki, och denna är en af hufvudorsakerna till den oro som herskar på hafvet.

Vi se nu år från år floderna utgjuta i hafvet en för våra inskränkta begrepp oerhörd vattenmassa, utan att å ena sidan källorna utsina eller å den andra vattenståndet i hafvet förändrar sig. Hvarifrån komma dessa vattenmassor, och hvart taga de vägen? Denna fråga hafva redan fortidens vise riktigt besvarat. Med fullkomlig sanning kallade ålderdomen oceanen för flodernas fader. Man kände redan vattnets kretslopp från källan till hafvet och genom luften åter från hafvet till källan.

Oupphörligt uppstiger från ytan af de vatten som betäcka jorden vatten i ångform uti luften. Om vägar och åkrar äro fuktiga af nyssfallen regn, se vi ganska snart, i synnerhet om solen skiner eller det blåser en varm vind, huru fuktigheten försvinner. Visserligen kan man härvidlag säga att jorden uppsuger vattnet, och detta är till en del händelsen. Men tvättade kläder, som vi våta upphänga i luften, torka likaledes, och äfven så fördunstar småningom det vatten som vi uti ett flatt kärl utsätta i fria luften. Här är ingen annan förklaring möjlig än att vattnet som ånga uppstiger i luften.

Vattnets afdunstning är en af de mest storartade förrättningar som ske i naturen, ehuru människan är böjd att såsom något högst obetydligt anse det som icke faller i ögonen utan föregår i stillhet och utan buller. Hvarje geografisk kvadratmil vatten afgifver under tjugofyra timmar icke mindre än $1\frac{3}{4}$ millioner kubikfot vattenånga åt luften, eller, med andra ord, hafvets *niveau* sjunker under denna tiderymd med icke fullt $1\frac{1}{2}$ linier. Dertill komma ännu utdunstningarna af jorden, människorna, djuren och växthöljet som smyckar jorden. Hvarje människa utdunstar på 24 timmar omkring $2\frac{3}{4}$ skl.p. vatten; följaktligen förlora 23 människor 1 kubikfot vatten i dygnet; ett stort träd utdunstar 12 gånger mera. Ett litet tillskott till luftens vattenhalt lemnar äfven

förbränning, hvarvid som bekant vatten bildar sig.

Naturen utför således samma process som kemisten med sina retorter och kolfvar: hon destillerar, men i en skala hvilken den djerfvaste fantasi knapt förmår att tänka sig. Hufvudverkstaden för det ädla ämne hvarpå hela den lefvande verdens tillvaro och folkens odling och välstånd bero hafva vi att söka på den omätliga vattenytan, som sköljer fastland och öar. Märkvärdigt nog är det icke i trakterna under eqvatorn som den största afdunstningen eger rum. I Söderhafvet och i Atlantiska oceanen är vattnet vid 22 gr. nordlig och 18 grader sydlig latitud betydligt saltare än mellan dessa båda punkter, och detta sammanhänger ovilkorligen med vattnets afdunstning. Oceanens ringare salta sammanträffar noga med trakten för de nästan beständiga vindstillorna, hvilka äro så fruktade af sjöfarande. Här felar följaktligen den andra faktorn för afdunstningens påskyndande, det ständiga aflägsnandet af den med fuktighet mättade luften och framförandet af nya luftmassor, som begärligt mottaga fuktigheten, såsom detta eger rum till följd af passadvindarne i de trakter der salthalten är starkast.

Det afdunstade vattnet, hvilket den brännande solstrålen såsom osynlig ånga uppdrifver i luften, återvänder till jorden såsom uppfriskande dagg, regn eller snö. Man har länge tviflat, huru vida den årligen fallande nederbörden är tillräcklig att försörja vattendragen på jordytan. Nya undersökningar hafva emellertid visat att minsta delen af nederbörden går åt till att mata floderna. Enligt Dalton's undersökningar komma blott $\frac{2}{3}$ af det regn som faller i England åter till hafvet, och enligt Mariotte åtgår endast $\frac{1}{6}$ af hela Seinedalens meteorvatten att fylla alla de här befintliga källorna. Detta är också mycket förklarligt, ty afdunstningen återför ju genast en betydlig mängd af nederbörden uti luften, och en ännu långt betydligare del uppsuges af växterna.

När vi se huru lätt redan den porlande bäcken drifver ett varnhjul eller ger rörelsekraft åt andra industriella anläggningar, huru oerhörd måste icke den kraft vara som innehålles i de stora strömmarne med deras likt åskan brusande vattenfall. Nia-

gara allena representerar en användbar kraft af mer än $4\frac{1}{2}$ millioner hästkrafter, alltså ungefär 7 gånger så mycket som hela den ångkraft hvilken 1870 ansågs arbeta i den engelska industriens tjenst. Värdet af all den rörelsekraft som finnes i Europas samtliga större och mindre floder har blifvit uppskattadt till 319 millioner hästkrafter, och värdet af vattenkraften på hela jorden till 9000 millioner. Så många hästar erfordrades alltså för att uppehålla vattnen på jorden i deras lopp från källorna till oceanen.

Ännu mer måste vi häpna, när vi söka att för oss begripliggöra den kraft som skulle erfordras att bringa vattnet till baka från hafvet upp till de höjder från hvilka det nedströmmar. Den oerhörda kraft naturen i all tysthet använder för att möjliggöra vattnets rastlösa förändring blir oss klar, när vi omsätta den derpå deponerade värmen i arbete. Den motsvarar nemligen $16\frac{1}{4}$ billioner hästkrafter, som hela året igenom äro i verksamhet. Fördela vi dessa på hela jordytan, så kommer på hvarje geografisk kvadrat... $1\frac{1}{4}$ millioner hästkrafter. I jmförelse med denna förekommer den, kraft som hela vår industri utvecklar försvinnande liten. Se vi oss omkring i de länder af Europa der företagsamheten är lifligast, så tillkommer väl första rummet England. Intet annat folk har att uppvisa en så mäktig industri, och dock arbetade för 10 år sedan i detta land icke en half million hästkrafter i vatten och ånga. På kvadratmilen kommer alltså endast 151 hästkrafter eller blott $\frac{1}{11638}$ af den kraft som naturen använder blott och bart på vattnets afdunstning. Fästa vi vår uppmärksamhet på särskilda distrikt af England, der näringsfliten företrädesvis koncentrerar sig, så arbetar till exempel i grefskapet Lancaster, hufvudplatsen för den storartade bomullsindustrien, icke en fyratusendedel af denna kraft. Detta är allt siffror som äro egnade att nedböja människans stolthet. Det skulle i sanning falla oss svårt att genom artificiell bevattning ersätta det regn som faller på våra åkrar. På hvarje tunnland måste vi uppställa en maskin af 150 hästkrafter, och denna maskin måste arbeta dag och natt året igenom.

På sin eviga vandring lider vattnet äfven mångahanda förvandlingar, genom hvilka

det för någon mycket kort tid kan komma till hvila. Begjuta vi till exempel osläckt kalk med vatten, så uppstår derigenom en så stark hetta att denna bringar krut till explosion. Vattnet försvinner härvid helt och hållet och ingår med kalken en kemisk förening. På samma sätt förhåller det sig med bränd gips; omrör man denna med vatten till en tjock massa, så stelnar han snart till en fast kropp, vattnet är försvunnet och har liksom antagit fast form. Af denna egenskap hos gipsen gör industrien ett vidsträckt bruk till förfärdigande af allahanda figurer, aftryck o. s. v.

Så möta vi i den oorganiska naturen vatten under former der vi icke väntat att finna det. Det utgör till och med en icke obetydlig beståndsdel af jordmassan, på hvilken det under sina oupphörliga vandringar städse verkar formförändrande på flere sätt. Men ännu viktigare är vattnet för den organiska naturen, ja, det utgör till och med den öfvervägande beståndsdel hos djur och växter. Väl se vi att båda dessa klasser af levande varelser oupphörligt afsöndra eller utdunsta en betydlig mängd vatten, så att det ser ut såsom om detta vore något för dem främmande, som endast passerar igenom dem. Men det är icke så: vattnet är i själfva verket en hufvudbeståndsdel hos både växter och djur, utan hvilken de icke skulle kunna existera. Vi kunna visserligen afdunsta vattnet ur saften af en frukt, men först då när växtens lif är förloradt. På samma sätt förhåller det sig med djuren: vattnet i blodet är icke längre något vatten, såsom det förekommer i naturen, utan en del af blodet, hvarförutan detta icke kan ega bestånd. Just genom vattnet erhåller blodet sin egenskap att genomtränga hela kroppen och mata dess samtliga organer, med ett ord, att vara lifvets bärare.

På samma sätt och med samma rätt som man säger att det utan fosfor icke gifves någon tanke, kan man säga att det utan vatten icke gifves någon tanke, ty åtminstone tre fjerdedelar af hjernmassan hos människan utgöras af vatten, men icke i den vanliga formen utan i den innerligaste förening med den öfriga hjernsubstansen. Om det vore möjligt att beröfva hjernan dess vattenhalt, så vore det också förbi med hjernans verksamhet, tänkandet.

Men om man härfpå skulle stödja det påståendet att vattnet i tänkarens hjerna blifver tänkaude, så vore detta blott en betydelselös ordlek.

Men förr eller senare återvänder vattnet ur dessa bojor i sitt eviga kretslopp, ty

hela naturen är ju stadd i evig vandring och förvandling. Till och med döden erbjuder ju ingen hvila: den återgifver åt jorden och luften hvad dem af evighet tillhör.

Blick på pressen.

Den enda fråga af allmännare intresse som sysselsatt pressen under de senare dagarne är den om statsrådet Bergströms valbarhet till riksdagsman i Stockholm, som nu föreligger till Högsta domstolens afgörande, och som säges förorsaka dess ledamöter något bekymmer, icke därför att ej grundlagens mening är fullkomligt tydlig, utan på grund af oklarheten i Stockholms kommunalförfattning och ett prejudikat från 1866. Vi förmoda dock att tillräckliga skäl skola kunna uppställas för besvärens definitiva ogillande.

En uppsats i *Vaktaren* om konung Carl XV:s religiösa sinnesförfattning under hans sista stunder har gifvit ett par insändare i *Aftonbladet* anledning till skarpa protester mot företaget att göra detta ämne till föremål för tidningsartiklar, och den ena af dem har ett strängt men icke oberättigadt uttryck om obehörigheten af att »vid dödsbäddarne snoka efter neologism». Monne det ej är bäst att hvar och en i sådana ting inskränker sina omsorger till sig sjelf och lemnar domen öfver andras utsigter för det kommande lifvet åt en högre domare?

En annan insändare, till *Stockholms Dagblad*, hvilken undertecknar sig »Scrutator», har till närmare granskning upptagit den lilla af oss omnämnda ströskriften »Hvar ligger felet?» och uttalar dervid några åsigter, som förtjena att underkastas en närmare scrutation. Han tycker sig finna att i botten på dess författares kritik af 1870 års ministère ligger ett illa doldt missnöje öfver den 1866 förändrade riksdagsordningen samt den derifrån sig härledande nedläggning i de två förnämligare ståndens, ridderskapet och adelns samt presteståndets, andel i landets representation». Det har varit oss aldeles omöjligt att upptäcka något sådant missnöje, och vi hafva snarare trott oss finna motsatsen; men det

har blifvit en ganska vanlig taktik, hvilken dock nu mera är temligen trådsliten, att vädra reaktionära och aristokratiska syften i allt som bär prägeln af den lindrigaste opposition mot den nu varande konseljens handlingar. Detta är en *ful* vana, och det är tid på att den afläggas.

Vi vilja icke försöka att afgöra, huru vida en ministère med greve Lagerbjelke och erkebiskop Sundberg hade »tillfredsställt Andra kammaren», men säkert är att den skulle hafva blifvit emottagen med verklig aktning af båda kamrarne, och det är något värre än ett brott, det är ett fel, en *bêtise*, när »Scrutator» låter påskina att en sådan konselj skulle hafva blifvit betraktad såsom reaktionär och såsom »ett försök att återställa allenastyrelsen». Så långt kan partiblandheten gå, men icke någon som ser med öppna ögon. För sällsamhetens skull införa vi ordagrant följande utdrag:

I öfrigt må här anmärkas, att *Tityrus* synes hafva varit särdeles illa underrättad rörande anledningen till den med hrr Lagerbjelke och Sundberg afbrutna negociationen, hvilken helt naturligt var den, att de icke ville ingå i en ministère under friherre *De Geers* auspicer eller sammansatt af ledamöter, hvilka ansågos dela hans politiska åsigter.

En ministère under friherre *De Geers* auspicer när han redan hade tagit afsked, hvad vill det väl säga? Vi tro att *Tityrus* häri varit vida bättre underrättad än *Scrutator*. Och huru är det möjligt att dessa män skulle hafva i sex år såsom talmän tolkat den nya grundlagen så som de gjort, om de icke accepterat den? Excellensen *Adlercreutz* och friherre *Leijonhufvud* voro lika bestämda vedersakare till den nya riksdagsordningen som greve Lagerbjelke och hr Sundberg, och ändå hafva dessa män beqvämat sig att »ingå i en ministère» under friherre *De Geers* auspicer eller sam-

mansatt af ledamöter, hvilka ansågos dela hans politiska åsigt».

Kärnpunkten i »Scrutators» vidlyftiga artikel synes vara att gifva en sista hyllning åt häradshöfding Carléns motion om statsrådets delning i en *conseil d'état* och en *politisk konselj*, som så vidt det är oss bekant endast hos Dagbladet och dess utgifvare funnit något understöd. *Scrutator* anser det olämpligt att under den nu varande organisationen af regeringsmakten »anförtro ett ministerembete åt andra personer än dem som i särskilda riktningar förväfvat erfarenhet och skicklighet såsom *domare och embetsmän*». Hvarken den nu varande chefen för finansdepartementet eller hans namne, som satt i konung Oscar I:s första konselj, hade varit »domare eller embetsmän», och detta är händelsen med många flere, som innehaft eller varit erbjudna statsrådsplatser, utan att ändå sakna dertill nödig erfarenhet och skicklighet. Denna i hast påkomna byråkratiska försigtighet står i bestämd strid med erfaren-

heten och i en ännu bjertare motsägelse med hela andan af 1866 års riksdagsordning.

Men, det är sant, om »andan» i denna grundlag får man icke tala, liksom om »statsmän», utan endast om bokstaf och — embetsmän. *Scrutator* finner det »föga gagna det allmänna att brochyr- och tidsningsförfattare par préférence sysselsätta sig med mer eller mindre bittra kritiker öfver den ena eller andra ministerns uppträdande vid riksdagen, eller med den mer eller mindre skiljaktiga uppfattningen af grundlagens anda, och allra minst med famlandet efter djupsinniga statsmän till ministrar». Det vore utan tvifvel bättre att öfverlemnna denna del af diskussionen åt sakförståndiga »domare och embetsmän», som kunna af andra eller sig sjelfva befinnas kompetente att blifva ledamöter af *conseil d'état*, och från dessa lugna, öfver de politiska vindkasterna upphöjda platser resolvera öfver samhällets angelägenheter.

Strödda underrättelser.

Observationer på solförmörkelsen den 12 december 1871. Under titel »En vetenskaplig missräkning» berättade vi förledet år (n:o 13 och 14, s. 222 och 236), om professor Tyndall's misslyckade färd till Afrika, för att anställa observationer på solförmörkelsen den 22 december 1871. Vi skola nu nämna något om observationer som lyckades, nemligen dem som anställdes af den engelska expeditionen till Ceylon och flere punkter af södra Indien förledet år, hvarom nu första ingå omständliga redogörelser. Följande underrättelser äro hemtade ur en korrespondensartikel till den engelska tidningen *Daily News* från Bekul, en förfallen by 5 eller 6 eng. mil norr om Canamore, från hvilken stad den kommanderande engelska generalen Selby med sina officerare slöt sig till astronomerna för att vara dem till sällskap och hjälp.

Den stora dagen inbröt under gynnsamma förbud. Molnen, som aftonen förut hade oroat sinnena, voro försvunna, och de lärde begäfv sig förhoppningsfullt till sitt arbete. Midt i skansen stodo två stora

teleskop riktade mot den uppgående solen; vid det ena, som var en 9¼ t. reflektor, stod Lockyer, vid det andra Pringle och Maclean. Bredvid reflektorn stod ett bord med åtskilliga instrument; här satt kapten Barley med kronometern i hand för att angifva tiden, och en hindu, som hade till åliggande att uppteckna hvarje ord astronomerna talade, med noga angifvande af tiden. Bredvid bordet stod Mac Ivor, som i nödfall skulle hjälpa Lockyer vid behandlingen af spektroskopet. I närheten befunno sig general Selby jemte öfverstarne Farwell och Walhouse med kartor och teleskop för att afteckna solens korona. Djup tystnad herskade i skansen. Emedan förmörkelsen började kort efter solens uppgång, då bilden i teleskopet ännu var osäker, kunde icke dess början med full noggrannhet angifvas. Småningom drog sig månskifvan längre in på solskifvan. Omkring den lilla fästningen samlade sig infödingar i stora hopar; de se huru deras främsta gud bit för bit uppåtes af jetten Rahu, och upphäfva ett fruktansvärdt tjut, ja, de bereda sig till och med till ett

bränneoffer och antända en lång remsa förtorkadt gräs framför vallen. Lyckligtvis märktes företaget af officerarne, och de utsända vakt, som trampar ut elden. Det hade blifvit en vacker historia om gräset fått tända sig och röken hvirflat upp mellan solen och instrumenten. Maclean ropar nu att de ljusa linierna i spektret börja framträda i stor mängd. Lockyer skyndar till sitt stora spektroskop; kapten Barley's klara stämma ljuder »ännu 120 sekunder», och den fullt förmörkade solen hängde på den blyfärgade, molnlösa himmelen. Hon såg ut som en glänsande ring, med silfverstrålar uppe och nere men icke på sidorna. Strålarne bestodo af skarpa, genom mindre lysande fåror åtskilda radiallinier. Vid spektroskopet förnummos orden »Väte, spektrum 1474, längre än F.» Efter Mac Ivor's kommando »polariskop», erhålla vi: »vertikal polarisation öfver allt stark», hvartill en annan fogar den närmare upplysningen: »gul och brun, med grönt på båda sidorna, svagt radial». Barley utropar »ännu 80 sekunder», tillräckliga att betrakta solskifvan genom en lång förbindelse af prisma, hvarpå Lockyer lade stor vikt. »Fyra kretsar 1474, samma gestalt och svag», nedskref mannen vid protokollet. »Ännu 30 sekunder», hördes vidare, hvarpå Lockyer och Maclean bytte instrument, den förre för att betrakta koronans bygnad genom ett sextumteleskop, den senare för att i ett på Lockyer's stora refraktor anbragt spektroskop betrakta spektret. »Bestämt spektrum 5 minuter från solen» — »intet spektrum» — »struktur som Orion» — »intet spektrum», följde raskt efter hvartannat, och för det obehägnade ögat var förmörkelsen till ända, medan observatorn vid refraktorn ännu flere gånger kunde tillkännagifva »struktur ännu synbar». Derpå försvann äfven för honom koronan i rymden.

Den franska professorn Janssen, som hade sin station i Avenashi, skrifver bland annat: »Koronan har utan tvifvel sitt ursprung i solen; observationerna angifva, på ett sätt som är för mig öfvertygande, en mycket tunn väteatmosfer öfver koronatomosferen och bestående af samma ämne som denna». Öfverste Tennant skrifver från Dodabetta: »Alla linierna i spektrum syntes omvända, såsom klart lysande vid solranden; fåror i den yttre begränsningen af koronan bibehöllo sig oförändrade under

hela förmörkelsen; den yttre delen af koronan syntes finstrålig». Båda dessa meddelanden äro lika viktiga och tjena å ena sidan att bestyrka de redan förut af Secchi och Young gjorda iakttagelserna, å andra sidan till närmare upplysning öfver solkroppens yttre begränsning och till bevis för tillvaron af den ännu i dag af Faye bestridna solatmosferen. Äfven koronan, denna präktiga och underbara beståndsdel af solförmörkelsen, låter hemlighetslöjan falla djupare och djupare, och skall kanske redan nu, sedan underrättelserna från samtliga stationer hunnit ingå, helt och hållet bortrycka denna slöja.

Davis, som gjort resan på privat persons bekostnad, har i Bekul erhållit 5 fotografier under de 2 minuter som förmörkelsen varade, och lika så öfverste Tennant i Dodabetta. Dessa bilder kuuna räknas bland de viktigaste resultaten af iakttagelserna på den sista expeditionen, om de icke äro de absolut viktigaste.

Det som mest öfverraskar i dessa praktfulla ljusbilder är befintligheten af två tydliga luckor i koronan, som äro nästan midt emot solens poler. Dessa poler lågo i det ögonblick då förmörkelsen inträffade på en genom solens medelpunkt dragen horisontal linia. I den beskrifning som insändes från Bekul omtalades frånvaron af strålar på högra och venstra sidan om månskifvan såsom ett karakteristiskt drag i koronan. Lockyer's mystiska uttryck »struktur som Orion» får genom dessa fotografier sin naturliga förklaring.

Hufvudstjernorna i konstellationen Orion upptaga på himlarymden ett fält som är inneslutet inom jettens gördel och utdraget från hans fötter ända till skuldrorna. Så är det också på fotografierna öfver koronan; hon är inskränkt i riktningen af sin horisontala diameter och förlängd i riktningen af den vertikala. Den öfre hälften visar tre tofsar, som likna något lockig ull.

Intet uttryck kan bättre beskrifva anblicken af hela koronan omkring solen än det som begagnas i Astronomical Society's sista årsberättelse för att beskrifva Brothers' fotografi. »Det starkaste ljuset rundt omkring månen antager en strålformig skapnad, såsom strålar, hvilka småningom minskas, till dess att de försvinna i konturerna af en svag mångård».

I fotografierna af Davis och Tennant, i synnerhet dem som voro längst utsatta för ljuset, är hvad man kallar den »kammade» formen särdeles märkbar. Man kan räkna 40 till 60 strålar, och hvar enda en är synlig på hvar och en af fotografierna. Dessa strålar äro alla lika i läge och proportionel intensitet, men man kan följa spåren af dem längre ut på de bilder som voro längsta tiden utsatta.

Men en anmärkningsvärd omständighet hos dessa lysande strålar, af hvilka de längsta syntes hafva en utsträckning af omkring 750,000 geografiska mil från solen och i verkligheten utan tvifvel sträcka sig ännu längre, är att de icke ligga i solstrålarnes riktning; många visa en stark krökning, ungefär som sädeshalm när den böjes af blåsten. Man ser detta tydligast vid de stora luckorna omkring polerna.

Man såg ej dessa luckor vid förmörkelsen 1870, men det vore icke derföre klokt att antaga, att deras sammanfallande med solpolerna varit alldeles tillfälligt. I beskrifningen öfver solförmörkelsen 1867, hvilken Grosch observerade i Chili, finnas beteckningar, som äro alldeles öfverensstämmande med luckorna på fotografierna. Grosch säger att koronan har en höjd af endast 300,000 mil från solens poler, medan den är dubbelt så hög öfver dess equator och tillägger derefter: »Detta hvita ljus var i och för sig sjelft icke strålförmigt, men det tycktes genomträngas af strålar — den »kammade» formen på fotografierna —; dessa strålar voro blåaktiga, liknande dem af ett stort elektromagnetiskt ljus. Jag måste härvid omtala ännu ett annat fenomen, som är allt för viktigt att med tystnad förbigås. I koronans hvita ljus, just invid mänkanten och rakt norr om solen, såg man flere mörka kurvor; de bildade symmetriska bågar i öster och vester, fint tecknade och liknande blyertsstreck på ett hvitt papper. Man kunde följa dem på ett afstånd af 250,000 mil från solranden. Sedan Grosch sagt att man rakt i söder kunde göra en liknande iakttagelse, anmärker han att dessa kurvor enligt hans åsigt betecknade en mäktig magnetisk polarkraft i solen.

En omständighet vid fotografierna som icke är mindre anmärkningsvärd är att de äro en permanent framställning af denna solens skenbara polariska verksamhet, och

de som anse koronan för en solaurora kunna åberopa denna omständighet till stöd för sin åsigt.

Öfverste Tennant, som observerade 1871 års förmörkelse från Dodabetta, på högsta spetsen af Neilgherry-kedjan, 8,650 fot öfver hafvet, yttrar sig afgjordt för den mening som att koronan är en solföreteelse, och att man icke längre kan draga den saken i tvifvelsmål. De la Rive erkänner öppet att han nu mera delar samma öfvertygelse, ehuru han för två år sedan var af en motsatt. Striden härom var nära att upplåsa å nyö. Så snart nemligen observationen i Bekul var slutad, telegraferade Lockyer till observatorium i Haffnah, att koronan nu mera kunde uppfattas endast såsom ett luftfenomen. Ett närmare öfvervägande af saken synes hafva längre fram bragt Lockyer ifrån denna åsigt, ty förklaringen finnes icke upprepad i någon af hans senare berättelser.

Glaciererna i Schweiz intaga en rymd af 2,846,59 kilometer, det vill säga något mer än 2 procent af dalområdenas yta inom hvilka de äro belägna. Störst äro de glacierer som ligga i Rhôneflodens strömgebit, der de utgöra nära 13 procent af det hela, samt i Inndalen, af hvilken de upptaga 9,26 procent.

Vulkaner i mellersta Frankrike. Geologerna påstå att dessa vulkaner icke varit i verksamhet sedan den historiska tiden, men nu visar det sig af ecklesiastiska handlingar, att biskopen af Vienne år 460 låtit i sitt stift läsa böner och litanior, för att göra ett slut på jordbäfningarna. Således kan äfven sjelfva kyrkohistorien komma naturforskningen till hjälp.

<i>Innehåll:</i>	Sid.
Efterspanande af förlupen statsegendom	689.
Frankrike och dess utsigter	691.
Vattnets vandringar och förvandlingar	697.
Blick på pressen	701.
Strödda underrättelser:	
Observationer på solförmörkelsen den	
12 december 1871 m. m.	702.